

Projekto „Socialinių problemų stebėseną (SPS): Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas” pristatymas

Prof. Algis Krupavičius,
KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas

2011 m. kovo mėn. 4 d., Kaunas

Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. SIN-15/2010)

Kontekstai I: Kodėl svarbu tyrinėti naujas demokratijas?

- **2011m. vasario 16 -17 d. ESF Perspektyvų (Forward Look) konferencija –Vidurio ir Rytų Europa po pereinamojo laikotarpio: suartėjimas ir išsiskyrimas Europoje, vykusi Socialinių mokslų tyrimų centre Berlyne (WZB), pažymėjo:**
 - a) VRE raida ne tik giliai įtakoja VRE gyventojus, bet taip pat yra nepaprastai svarbi visos Europos ateičiai. VRE, išsilaisvinusi iš sovietinės imperijos, po penkiolikos metų tapo didžiąja dalimi ES nariais. Tai buvo vienas iš svarbiausių procesų formuojantis 21-ojo amžiaus Europą.**
 - b) VRE vystymasis yra daugialypis, apima daug įvairių lygių, ir yra pernelyg sudėtingas, kad būtų kūrybiškai studijuojamas be nuorodų į strateginę viziją, kur VRE eina. Neturėdami tokių vizijų būsimi moksliniai tyrimai gali nuslysti į begalinių vietinių detalių nagrinėjimą.**
 - c) VRE pokyčiai yra unikalūs ir suteikia galimybę įvertinti ateityje socialinio konstruktyvizmo pasekmes ir ribas (diegiant ir formuojant socialinę tvarką per politinių sprendimų "didįjį sprogimą", o ne leidžiant jiems vystytis per autonomišką saviformuojančią evoliuciją).**

Kontekstai II: Ką svarbu tyrinėti socialiniuose moksluose?

- 2009 m. EK užsakymu parengta: **Emerging Trends in Socio-economic Sciences and Humanities in Europe. The METRIS Report**
- Ekspertai: Poul Holm (pirmininkas), Nicolas Guilhot, Dalina Dumitrescu, Gabriele Griffin, Arne Jarrick, Istvan Rev, Gulnara Roll, Daniel Smilov, Piotr Sztompka, Françoise Thys-Clement, Panos Tsakloglou, Luk Van Langenhove, Gerhard Wolf
- METRIS išskyrė penkias tyrimų kryptis:
- SVARBIAUSIOS TENDENCIJOS VISUOMENĖJE IR JŲ POVEIKIS
- AUGIMAS UŽIMTUMAS IR KONKURENCINGUMAS
- PILIETIS EUROPOJE
- APJUNGIANT EKONOMINIUS, SOCIALINIUS IR APLINKOS TIKSLUS
- EUROPA IR PASAULIS

SVARBIAUSIOS TENDENCIJOS VISUOMENĖJE IR JŲ POVEIKIS

1. Globalus gyventojų augimo lėtėjimas
2. Miestas kaip standartinis žmogaus habitus
3. Globali demokratija, globali demokratijos krizė
4. Kasdieninis gyvenimas ir pokyčių greitėjimas
5. Nauji pokyčiai biotechnologijoje
6. Senėjimas
7. Migracijos srautai
8. Naujos sąveikos tarp politikos ir religijos
9. Naujų valdymo formų iškilimas

Kas yra SPS?

- Nuo 2010 m. spalio mėn. vykdomas projektas – ***Socialinių problemų stebėseną: Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas (SPS)***
- Tyrimo objektas 2010 m.: Lietuvos gyventojų požiūriai į socialinę politiką; patirtys, elgsena ir nuostatos, susijusios su socialine nelygybe bei aplinkosauga Lietuvoje.
- Projektas siekia sukurti efektyvią ir kokybišką socialinių problemų stebėsenos sistemą Lietuvoje, kuri parodytų, į kurias socialines sferas reikėtų nukreipti reikiamas lėšas. Projekto eigoje šią sistemą siekiama kurti remiantis tarptautine praktika ir kitų šalių patirtimi, o Tarptautinės socialinio tyrimo programos instrumentai papildomi specialiais klausimų blokais, leidžiančiais įvertinti Lietuvos socialinės politikos atskirose srityse rezultatyvumą. Tai įgalina išsamiai ir reguliariai vertinti esamą šalies socialinę būklę priimant svarbius socialinės politikos sprendimus, sudaro sąlygas didinti socialinės politikos veiksmingumą.
- Lietuva 2010 m. gruodžio mėn. tapo ISSP nare ir pradėjo vykdyti Tarptautinės socialinių tyrimų programos modulių apklausas. 2010 m. buvo atliktos apklausos „Aplinka“ ir „Socialinė nelygybė“, o 2011 m. bus įgyvendintas „Sveikata“ modulis.

Kas tai- Tarptautinio socialinio tyrimo programa?

- Tarptautinė socialinio tyrimo programą (International Social Survey Program (ISSP)) sukūrė keturių šalių, kuriose jau buvo vykdomos kasmetinės nacionalinės socialinės apklausos (Didžiojoje Britanijoje – Britanijos socialinių nuostatų tyrimas (BSA), JAV – Bendrasis socialinis tyrimas (GSS), Vokietijoje – ALLBUS tyrimas ir Australijoje – Nacionalinis socialinių mokslų tyrimas (NSSS)) sociologai ir politologai, siekę sustiprinti palyginamąją perspektyvą duomenų analizėje.
- ISSP tikslas – tęstinis kasmetinis tarpnacionalinis bendradarbiavimas, kuris apjungia esamus socialinių mokslų projektus, koordinuoja tyrimų tikslus, papildo tarpnacionaline perspektyva nacionalines studijas.
- Žr. plačiau: Max Haller, Roger Jowell, Tom W. Smith (eds.). 2009. *The International Social Survey Programme 1984-2009: Charting the Globe*. Oxford, New York: Routledge. Taip pat www.issp.org

ISSP istorija

- ISSP atsirado iš dvišalio bendradarbiavimo tarp Allgemeinen Bevölkerungsumfragen der Socialwissenschaften (ALLBUS) of the Zentrum für Umfragen, Methoden, und Analysen (ZUMA, Apklausų, metodų ir analizės centras) Manheime ir Bendrojo socialinio tyrimo (GSS), kurį vykdė National Opinion Research Center (NORC), Čikagos universitetas. ALLBUS ir GSS vykdė kartotinius tyrimus. ALLBUS vykdė dvimečius tyrimus nuo 1980 m., o GSS beveik kasmet nuo 1972 m.
- 1982 m. ZUMA ir NORC paskyrė po nedidelį ALLBUS ir GSS segmentą bendriems klausimams apie darbinės vertybes, reikšmingas gyvenimo sritis, abortus ir feminizmą. Dabar šie duomenys archyvuoti ICPSRA. 1984 m. bendri klausimai apėmė klasinius skirtumus, lygybę ir gerovės valstybę.
- 1983 m. pabaigoje Social and Community Planning Research (SCPR), Londonas, inicijavo socialinių indikatorių seriją- British Social Attitudes Survey (BSA) panašią į ALLBUS ir GSS, kurios tarptautinį bendradarbiavimą finansavo Nuffield Foundation. ZUMA, NORC, SCPR, ir Research School of Social Sciences, Australijos nacionalinis universitetas 1984 m. įkūrė ISSP numatydami 1) bendrai kurti aktualius modulius svarbiausiose socialinių mokslų srityse, 2) papildyti modulius 15 min. priedu įprastose nacionalinėse apklausoje (ar specialia apklausa, jei reikėtų), 3) įtraukti bendrus pagrindinius kintamuosius (background variables), ir 4) suteikti kaip galima greičiau prieigą prie duomenų socialinių mokslų bendruomenei.
- Nuo 1984 m. ISSP išaugo iki 47 šalių, keturių įkūrėjų- Vokietija, JAV, D. Britanija ir Australija, prie kurių prisijungė Austrija, Airija, Vengrija, Nyderlandai, Italija, Izraelis, Norvegija, Filipinai, Naujoji Zelandija, Rusija, Japonija, Bulgarija, Kanada, Čekija, Šlovėnija, Lenkija, Švedija, Ispanija, Kipras, Prancūzija, Portugalija, Slovakija, Latvija, Čilė, Danija, Brazilija, Pietų Afrika, Šveicarija, Venesuela, Belgija, Suomija, Meksikos, Taivano, Pietų Korėjos, Urugvajaus, Kroatijos, Dominikos Respublika, Turkija, Kinija, Estija, Lietuva etc. Kai kurios šalys vykdė modulius prieš tapdamos ISSP narėmis (pvz., Lenkija, 1987 m., ir Šveicarija, 1987 ir 1993).

ISSP organizacija

- ISSP yra save finansuojanti asociacija.
Programa apima:
- Valstybes ISSP nares
- ISSP sekretoriata (2009-2012): The B.I. and Lucille Cohen Institute for Public Opinion Research, Tel Avivo universitetas, Izraelis.
- ISSP archyva
- ISSP grupes:
- Modulių kūrimo,
- Metodologijos tyrimų.

ISSP *modus operandi*

- Kiekviena tyrimų organizacija finansuoja savo kaštus. Nėra centralizuotų lėšų.
- Tyrimo klausimynas konstruojamas trejus metus. Jį atlieka specialiai iš šalių narių atstovų sudaryta Klausimų modulio kūrimo grupė, o kritikuoja ir teikia pastabas bei pasiūlymus visos šalys narės. Jis testuojamas keliose šalyse. Kasmetinė asamblėja patvirtina klausimyną.
- Nacionaliniai duomenys yra surenkami į centrinį ISSP Duomenų archyvą (šiuo metu, GESIS Vokietijoje), kur jie sujungiami į integruotą duomenų laikmeną.
- Duomenų sujungimą yra tarpnacionalinį duomenų rinkinį vykdo Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung (ZA, Kiolno universitetas) bendradarbiaujant su Analisis Sociologicos, Economicos y Politicos Ispanijoje. I
- SSP Duomenų archyve taip pat saugomi klausimynai nacionalinėmis kalbomis, informacija apie tyrimo dizainą ir kita nacionalinė dokumentacija.
- ISSP Metodologijos komitetui kiekviena šalis siunčia užpildytą Tyrimo stebėsenos klausimyną, kuriame renkama metodologinė informacija apie įvairius nacionalinių apklausų aspektus: imties aprėptį, vertimo procedūras, apklausėjų mokymą, atsakiusiųjų procentą, duomenų valymą ir pan.
- Visi tyrimo duomenys ir dokumentacija yra laisvai prieinama akademinėi bendruomenei
- 1985 - 2005 modulių duomenys yra ZA, taip pat kituose nacionaliniuose archyvuose kaip UKDA, ICPSR. Lietuvos mokslininkai gali naudotis prieiga per LiDA- ICPSR.

ISSP modulių (12) temos

- Valdžios vaidmuo (1985, 1990, 1996, 2006);
- Socialiniai tinklai ir paramos sistemos (1986);
- Socialinė nelygybė (1987, 1992, 1999, 2009);
- Šeima ir kintantys lyčių vaidmenys (1988, 1994, 2002);
- Darbo orientacijos (1989, 1997, 2005);
- Religija (1991, 1998, 2008);
- Aplinka (1993, 2000, 2010);
- Tautinis tapatumas (1995, 2003);
- Socialiniai tinklai (2001);
- Pilietybė (2004);
- Laisvalaikis ir sportas (2007);
- Sveikata (2011): naujas modulis apie sveikatą ir sveikatos politiką.
- Ateityje numatomos modulių temos: Šeima ir kintantys lyčių vaidmenys (2012): kartotinis 1988, 1994 ir 2002 m. modulis; Tautinis tapatumas III (2013): kartotinis 1995 ir 2003 m. modulis.

Kitos ISSP ypatybės

- Lyginant su kitais panašaus pobūdžio tarptautiniais socialiniais tyrimais, yra:
 - a) platus temų spektras (nuo socialinės nelygybės iki rekreacijos bei poilsio),
 - b) tarptautinis palyginamumas viso pasaulio mastu (nes programoje dalyvauja beveik 50 valstybių),
 - c) optimalus kartotinumumas laike, nes apklausos vykdomos kasmet ir kas 7-10 metų jų temos kartojamos.
- Palyginamumas tyrimuose yra erdvėje ir laike.
- Kartotiniai klausimų moduliai atvėrė laiko dimensiją ISSP tyrimų duomenų analizėje. Tyrėjai dabar gali palyginti ne tik šalis ir patikrinti, ar tokie patys modeliai tinka skirtingose kultūrose, bet ir ieškoti tarptautinių tendencijų bei žiūrėti ar paraleliniai socialinės kaitos procesai apima daugelį šalių.
- Be to bendradarbiavimas tarp ISSP narių yra rutinizuotas tęstinis, o ne projektinis procesas.
- ISSP pirmiausia orientuojasi į klausimus, kurie yra 1) prasmingi ir reikšmingi visoms šalims ir 2) adekvačiai pasakytus visomis reikalingomis kalbomis
- Klausimynas sudaromas pirmiausia britų anglų (British English) versijoje ir verčiamas į kitas kalbas naudojant standartinę atgalinio vertimo procedūrą.
- Klasika: “*strongly agree*” – labai ar visiškai, sutinku ar pritariu.....

Atranka

- Atrankos imtis reprezentuoja visus suaugusius šalies gyventojus (žemutinis amžiaus cenzas ISSP nėra nustatytas) ir yra sudarytas atsitiktiniu tikimybinio būdu.
- Realizuotas imties dydis, remiantis ISSP standartais, turi būti 1400 respondentų ir jokių būdu negali būti mažesnis nei 1000 respondentų.
- Jei realizuotas imties dydis yra nepakankamai didelis Duomenų archyvas, Sekretoriatas ir Modulių bei Metodologijos komitetas gali nuspręsti neįtraukti šalies į jungtinę ISSP duomenų laikmeną.

2010 metų ISSP tyrimas Lietuvoje

- *Klausimyną „Socialinių problemų stebėseną“ 2010 m. sudaro sekantys klausimų blokai:*
 - I – socialinė nelygybė,*
 - II – socialinė politika,*
 - III – aplinka,*
 - IV – socio- demografiniai klausimai*
 - V – internetas ir elektroniniai socialiniai tinklai.*
- *Iš viso klausimyną sudaro 146 klausimai bei klausimų loginės dalys. Klausimyną sudaro 108 - uždari, 30 – atvirų klausimų bei 8 pusiau atviri klausimai.*

Socialinė nelygybė ir socialinė politika

- Pirmasis klausimyno blokas ***socialinė nelygybė*** apima klausimus:
 - apie galimybę gyvenime ko nors pasiekti,
 - apie šeimos nuosavybę.
- Antrasis klausimyno blokas ***socialinė politika*** skirstomas į keturias dalis, tai:
 - Nuostatos socialinės politikos atžvilgiu,
 - Lietuvoje vykdomos socialinės politikos vertinimas,
 - Klausimai apie respondento požiūrį į įvairias problemas,
 - Klausimai, susiję su respondento savo padėties vertinimu.
- Visų pirma siekiama nustatyti opiausias socialinės politikos sritis išsiaiškinti požiūrį į dabartinę socialinę politiką apskritai bei jos įgyvendinamų sprendimų sveikatos priežiūros srityje, darbo rinkos ir užimtumo srityje, socialinės lygybės ir socialinės apsaugos, šeimos ir vaikų auginimo, švietimo bei aplinkosaugos srityje vertinimus.

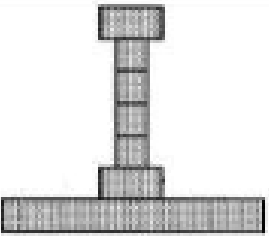
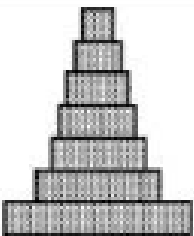
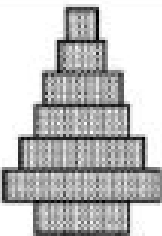
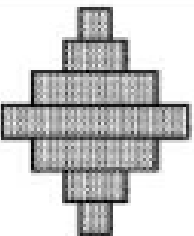
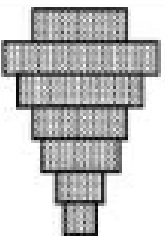
Aplinkosauga ir e.socialiniai tinklai

- **Aplinkosaugos** bloko klausimai yra skirti nustatyti, kurioms aplinkosauginėms problemoms Lietuvos gyventojai skiria prioritetus, kaip vertina skirtingų aplinkosauginių problemų poveikį visuomenei.
- Dalis klausimų siejasi su rizikos visuomenės samprata, jais siekiama nustatyti požiūrį į mokslo / technologijų bei aplinkos sąveiką
- **Į interneto bei elektroninių socialinių tinklų** bloką įeina klausimai skirti išsiaiškinti respondentų dalyvavimo elektroniniuose socialiniuose tinkluose intensyvumui taip pat siekiama išskirti veiksnius, sąlygojančius dalyvavimą bei nedalyvavimą juose.
- Remiantis atsakymais į šiuos klausimus siekiama išskirti intensyviausiai lankomus elektroninius socialinius tinklus, dažniausiai juose eskaluojamas temas bei siekiama nustatyti pasitikėjimo elektroniniuose socialiniuose tinkluose talpinamos informacijos saugumu lygį.

Ką Jūs sužinosite kituose pristatymuose?

- **Ar, Jūsų nuomone, norint gyvenime ko nors pasiekti, yra svarbu ... būti kilusiam iš turtingos šeimos?**
- **Jei šiandien Lietuvoje nori pasiekti visuomenės viršūnę, turi būti korumpuotas?**
- **Kuri diagrama, Jūsų nuomone, geriausiai atitinka Lietuvos visuomenę...**

				
<p>Tipas A Mažas elitas*viršuje, ne daug žmonių viduryje ir daugybė žmonių apačioje.</p>	<p>Tipas B Visuomenė kaip piramidė: ne didelis elitas viršuje, didesnė dalis žmonių viduryje ir daugiausiai – apačioje.</p>	<p>Tipas C Tokia pati piramidė, tik pačioje apačioje yra mažiau žmonių.</p>	<p>Tipas D Visuomenė, kurioje didžioji dalis žmonių yra per vidurį.</p>	<p>Tipas E Dauguma žmonių viršuje ir tik ne daugelis jų – apačioje.</p>

Taip pat sužinosite...

- Ar Lietuvoje valstybė padeda žmonėms saugoti savo sveikatą?
- Ar Lietuvoje užtikrinamas teisingas apmokėjimas už darbą?
- **Pritariate ar nepritariate tam, kad Lietuvoje būtų ilginamas pensijinis amžius.**
- Pritariate ar nepritariate tam, kad visiems emigravusiems ar emigracijoje gimusiems Lietuvos valstybės pilietybę turintiems žmonėms, būtų leista turėti dvigubą pilietybę (Lietuvos ir kitos šalies).
- **Ar dažnai Jūs atsisakote važiuoti automobiliu dėl aplinkosauginių priežasčių?**
- Kuri iš pateikiamų kreivių geriausiai atspindi Jūsų gyvenimo sąlygų kaitą per pastaruosius 10 metų.

